

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ

DOI [https://doi.org/10.32405/2522-9931/2522-9958-2020-12\(41\)-142-159](https://doi.org/10.32405/2522-9931/2522-9958-2020-12(41)-142-159)
УДК 007.3 : 351.711 : 321.011.5

Дунаєв Ігор Володимирович,

доктор наук з державного управління,
доцент, професор кафедри економічної політики
та менеджменту Харківського регіонального інституту
державного управління НАДУ при Президентіві України;
директор ГО «Науково-дослідний центр
економіко-правових рішень у сфері застосування
технологій розподіленого реєстру».
Харків, Київ, Україна
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-0790-0496>
divon1@gmail.com

Кудь Александр Александрович,

генеральний директор ТОВ «Сімкорд»,
аспірант Харківського національного економічного
університету імені Семена Кузнеця.
Харків, Україна.
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5753-7421>
alexander.kud@simcord.com

КОНСТРУЮВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ДЛЯ УКРАЇНИ: ВІД ІНТУЇТИВНОГО ПРОРОЦТВА ДО НАУКОВОГО СИНТЕЗУ

Анотація. Стаття пропонує авторську спробу критично осмислити поширені в українському суспільстві підходи інтуїтивного та наукового прогнозування і конструювання майбутнього. Це потрібно для того, щоб полегшити шлях поєднання зусиль їхніх розробників та можливостей об'єктивного розуміння населенням України наявних прогнозів. Для цього використовується методологія розуміння дискретної ознаки будь-якої модернізації і розвитку та відбувається апробація нетрадиційного для соціальних наук підходу до прогнозування майбутнього – «структуралістського підходу», в межах якого у нас немає динамічної передісторії (принаймні, для застосування екстраполяції, хвильового аналізу тощо). Також автори застосовують комплекс наукових методів пізнання за такою логікою: від аналізу все більш захоплюючих наше українське суспільство інтуїтивних підходів та дедукції на їх основі — до формально-логічних висновків (індукції) та синтезу в конструюванні майбутнього як певної конкретної цілісності процедур та способів подання доречних результатів. Логіка розкриття матеріалу охоплює три взаємозалежних положення: 1) що є суб'єкт, об'єкт прогнозування, і

як їх зараз правильно пов'язати? 2) що є «розвиток» і «прогноз розвитку» в прогнозуванні та конструюванні майбутнього, і як суб'єкту уникнути поширених «пасток» поверхневих уявлень і фальшивих тлумачень? 3) де є людина у сконструйованому майбутньому? Послідовно характеризуючи найбільш методологічно вразливі з наукової точки зору аспекти прогнозування, відстоюється позиція щодо більш гідного місця людини і громадянина в різних системах державного та недержавного прогнозування. Йдеться про прогнози, побудовані у термінах гуманістичної розумності або загального щастя. Робляться висновки про те, що настає час, коли уникати прогнозів розвитку та сміливих образів технологічного майбутнього стає дуже небезпечно. Часто політичні поразки та соціально-економічні катастрофи відбувалися і відбуваються тому, що люди не хочуть, не вміють, не можуть уявити завтрашній день у всій його неприємній складності, до того ж – бояться цього знання. Саме тому треба зважати і на наукові прогнози та застереження з боку практиків, а не лише футурологів. Також одне з ключових питань формування образу майбутнього (в його соціально-філософському сенсі) – у побудові суб'єктно орієнтованого та проектно-усвідомлюваного світу. Це складно, але потрібно: сили роз'єднання часто сильніші за сили об'єднання. Здатність до цієї інтелектуальної консолідації може стати і своєрідним тестом на життєздатність українського суспільства у 2020 році.

Ключові слова: прогноз, конструювання майбутнього, науковий прогноз, образ майбутнього, модернізація, гуманізм на технологіях.

1. ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. Що може бути більш захоплюючим, більш всеосяжним та міждисциплінарно-дослідним завданням для вчених і небайдужих експертів від громадських організацій, ніж амбіції передбачити та «сконструювати» майбутнє своєї країни? І зараз, на порозі масштабної світової економічної кризи, сучасна неуспішна і десь світоглядно розгублена Україна відчуває черговий підйом суспільного інтересу до цієї проблеми, до свого «післязавтра». Багато хто мріє знайти той рятівний шанс. Але за черговим і, дуже сподіваємося, цього разу результативним раундом суспільного захоплення прогностикою, футурологією і десь візіонерством майбутнього України глибоко приховується науково-методологічна проблема: як переосмислити апокаліптику майбутнього, а після цього – як поєднати зусилля тисяч співгромадян навколо спільного бачення? Така постановка проблеми, напевно, не властива для сучасного відкритого громадського дискурсу з цих питань, де кожен здатний «самозабутньо» окреслити ризики та

можливості, трактувати нашу історію й давати поради мільйонам співгромадян – у цьому вже вбачається багато інтуїтивного суб'єктивізму і небагато посправжньому наукової статечності та методологічної «витримки».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом останніх декількох років в Україні з'явилося чимало дійсно цікавих поглядів на майбутнє України. Це і футурологічні твори [1], [2], і всеохоплюючі аналітичні роботи [3], [4] та ін., і суто аналітичні статті з виокремленим сегментом як об'єкт, наприклад, демографія до 2050 р. [5], і платні сесії з роздумами відомих успішних українців (на кшталт «Діалоги про майбутнє»), і навіть серії конкурсів шкільних творів про майбутнє. Як бачимо, поглядів і прогнозів маса: деякі помірковано оптимістичні, деякі – навпаки. Але що відрізняє більшість із них? Те, що вони, по-перше, більше про наслідки минулого, а не про майбутнє, по-друге, інколи їхні автори захоплюються безальтернативністю свого сценарію чи бачення і, по-третє, будь-який погляд у майбутнє – є дуже імовірним. Для країни немає і не може бути «карми» та «замкненого кола». Самі ці моменти мають бути уточнені науково.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Мета статті – критично осмислити поширені в українському суспільстві підходи інтуїтивного та наукового прогнозування і конструювання майбутнього. Це потрібно для того, щоб полегшити шлях поєднання зусиль їхніх розробників і можливостей об'єктивного розуміння населенням України наявних прогнозів.

Відповідно до зазначеної мети у статті поставлено такі **завдання**: по-перше, уточнити, що є суб'єкт і об'єкт прогнозування, та як зберегти правильний зв'язок між ними; по-друге, уточнити, як суб'єкту уникнути поширених «пасток» поверхневих уявлень та фальшивих тлумачень, розглядаючи «розвиток» і «прогноз розвитку» і, по-третє, визначити, де місце людини у сконструйованому майбутньому?

3. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ / THE THEORETICAL BACKGROUNDS

Відомо, що будь-який розвиток є перериванням стаціонарного стану через виникнення нових явищ, порушення статичної рівноваги. Конструюючи образ майбутнього на рубежі великих передкризових явищ, як це відбувається на початку 2020 р. в Україні, маємо ситуацію, коли немає надійної детермінованої моделі, проте є нестійкий розвиток, а це може бути майже «перескоком» від стану до стану. Відповідно, це передбачатиме і великі шанси на дискретну (переривчасту) модернізацію суспільних відносин, а оскільки модернізація породжує соціальний конфлікт між традиціями (стереотипами

уявлень і практик, ідентичністю тощо) та інноваціями, між реальністю й ідеалом, у ньому поступальний рух уперед змінюється зворотними рухами, зривами та блокуваннями інновацій (модернізаційних, трансформаційних), здатними навіть повернути ситуацію назад [6, с. 19]. У достатньо спрощеному вигляді це можна пояснити одним рисунком (рис.).

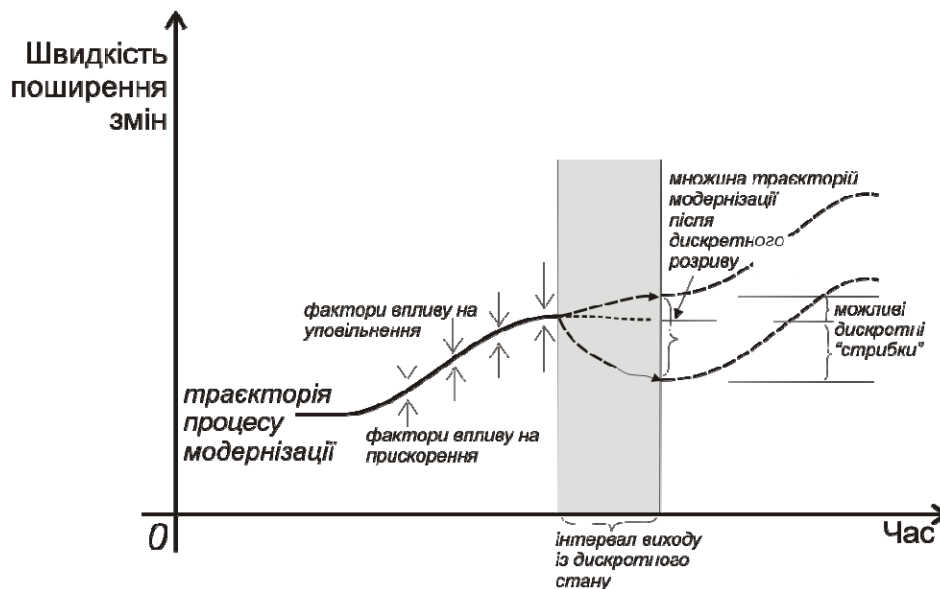

Рис. Дискретність в абстрактному процесі суспільної модернізації і розвитку [7, с. 23]

Цікаві, різносторонні, але інтуїтивно побудовані прогнози [1], [2] та ін., що все частіше з'являються в Україні під авторством наших істориків, політологів і футурологів, базуються на спостереженні як методі, і це дає передбачення та пророкування – прогноз саме в такому сенсі. А ось якщо в руках суб'єкта є умовний «молоток» і ресурс впливу на розвиток, то тоді виникає проектування – сценарне проектування. Сценарне проектування залежить від того, що суб'єкт, який цікавиться майбутнім, вкладе у це майбутнє. Вкладе він 5 кг чогось – буде один сценарій, а вкладе він 10 кг – сценарій буде інший: так і формується множина траєкторій розвитку (див. рис.). І конструювання майбутнього – це саме про це. Далі йде ще жорсткіша стадія – стадія управління, коли цей проект втілюється в життя. Але конструювання образу майбутнього для країни – це особливо відповідальне завдання, яке, на нашу думку, не можна обмежувати лише інтуїтивною рефлексією та пророцтвом. Таке завдання буде доповнюватися завданням верифікації запланованих рішень або прогнозуванням наслідків ухвалених рішень.

У нинішній ситуації весни-літа 2020 року – ситуації, що лякає невідомості про найближче майбутнє світу та України – може бути доречним

застосування іншого, нетрадиційного підходу до прогнозування майбутнього – «структуралістського підходу» (згідно з С. Сулакшиним [8, с. 61]), у межах якого в нас немає динамічної передісторії (принаймні, для застосування екстраполяції, хвильового аналізу тощо). Ми майже нічого не знаємо про інерцію процесу, проте ми можемо робити «миттєві знімки» певних параметрів, що впливають на розвиток макросистеми. І якщо ми маємо теоретичний зв'язок миттєвого розподілу параметрів складної соціальної системи та тимчасової реалізації, то ми можемо отримати і прогнозу тимчасову розгортку того, що станеться. «Частотний спектр сигналу в радіотехніці, в акустиці – це аналог, а в соціальній системі такий підхід можливий, і він працює» [8, с. 61].

4. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODS

Наразі у цій статті буде застосовано комплекс наукових методів пізнання за такою логікою: від аналізу все більш захоплюючих наше українське суспільство інтуїтивних підходів та дедукції на їх основі – до формально-логічних висновків (індукції) та синтезу в конструюванні майбутнього як певної конкретної цілісності процедур та способів подання доречних результатів.

5. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH RESULTS

Далі логіка розкриття матеріалу буде охоплювати три взаємозалежних положення, що дають відповідь на три поставлених вище завдання: 1. Що є суб'єкт, об'єкт прогнозування, і як їх зараз правильно пов'язати? 2. Що є «розвиток» і «прогноз розвитку» в прогнозуванні та конструюванні майбутнього, та як суб'єкту уникнути поширених «пасток» поверхневих уявлень та фальшивих тлумачень? 3. Де є людина у сконструйованому майбутньому?

Отже, перша частина – це суб'єкт і об'єкт. Сьогодні сотні дослідників і авторитетних організацій пропонують різні прогнози нашого майбутнього. Дуже часто ці прогнози є цікавими і доволі якісними, але є декілька методологічних «але». Їх автори часто щиро вірять, що «держава» (уряд чи відразу декілька урядів) має зважати та слідувати їхнім прогнозами. А держава не буде їх дотримуватися просто тому, що не є цілісним суб'єктом. Об'єктом прогнозування є найрізноманітніші люди та групи, які мають вплив як у владі, так і в суспільстві. Суб'єктам це було б краще зрозуміти відразу.

Сьогодні, принаймні в Україні, є дуже сприятливі умови для розвитку якісного передбачення на рівні вчених і недержавних експертів. Суспільний інтерес (але лише на рівні допитливості та серйозно не підкріпленої побутової цікавості) для цього великий, а економічна криза капіталістичного світоустрою створила безпрецедентний глобальний запит на нові погляди.

Але чим небайдуже суспільство відповість на це? Проблема, на нашу думку, в тому, що зазвичай держава не чує і не хоче чути ці різні осередки гуманітарної наукової творчості: діалогу майже немає. А українське суспільство ще не висуває платоспроможний попит на якісні прогнози та не споживає цю продукцію. Частина цього продукту є затребуваною самим науковим чи експертним середовищем, тобто всередині себе (як приклад – відомі лекції «Діалоги про майбутнє»). Ця спільнота може створювати і якісні прогнози (хоча цим займається менше число фахівців, наприклад, «Український інститут майбутнього»). Футурологія, так само як і будь-яке інше переважно гуманітарне знання, – це продукт суто індивідуального дослідження. Для того щоб вона було більш успішною, вона має бути занурена в критичне середовище. Тобто має бути конструктивна критика, виявлення недоліків, те, що відбувається, умовно кажучи, під час підготовки дисертації до захисту або після випуску книги.

Футурологія – це не наука і не розділ філософії, а синтез із наукової філософії, добірки відомих технічних фактів і суб'єктивних художніх візій (інтуїтивних інсайтів та інших ірраціональних форм уявлень про майбутнє). Методологія футурології в усьому світі досі знаходиться в процесі формування. У світі немає єдиної методології футурологічного аналізу, але є різні її концепції, які конфліктують між собою. Для того щоб полегшити взаємодопомогу футурологів, а не розпорошувати їхні зусилля, а також щоб сформувати єдине поле знань у цій сфері, необхідні: а) моніторинг прогнозів і б) інтеграція футуристичних явищ із науковою аргументацією. І тоді, як наслідок, може з'явитися нова якість у образів майбутнього та прогнозів. Але такого ще немає в Україні. До речі, цінність внеску людини, яка змогла зробити лише один правильний прогноз і вловила важливу тенденцію, теж велика (як-то Нассім Талеб [9] зі своїми «чорними лебедями» чи Нуріель Рубіні для сучасних фінансових ринків світу). Наприклад, чи вибухне Чорнобильська АЕС, треба було б розмірковувати у 1985 році. Сама публічна постановка питання про те, що це могло вибухнути, як дуже імовірний наслідок невдалого наукового експерименту фізиків-ядерників та їхнього партійного керівництва у вирі соціалістичних змагань пізнього СРСР, мала б величезну цінність до весни 1986 р.

Який вихід із цього становища? Необхідно виокремлювати в українському суспільстві ті групи впливу, що здатні сприймати раціональний аналіз. Такі групи вже є.

Далі друга логічна частина викладу цієї статті – це пошук співвідношень у ключових поняттях. Зазвичай відкрите обговорення способу та варіантів майбутнього (від усього людства до загубленого українського хутора) часто справляє враження науково обґрунтованого доти, доки учасники дискусії не

намагаються визначити, що є «майбутнє» і чи можна його «прогнозувати» (тим паче «конструювати»), а також що таке «розвиток» і чи можна ним «керувати». У разі відмови від цього, на нашу думку, буде дуже велика спокуса висунути контраргументи віщунам на будь-якому етапі розгляду їх прогностики. Природно, що філософські категорії «розвиток», «майбутнє», «прогноз», «управління», «образ» дуже багатогранні та мають розгорнуті трактування. Тому далі ми трохи узагальнимо ті «точки відліку», що досі вважаються «дискусійними» між теоретиками та практиками.

Термін «розвиток» – це ціннісно неоднозначне і суперечливе поняття, що часто набуває навіть спекулятивного та популістського сенсу. Найчастіше передбачається, що «розвиток» є незаперечним благом. Проте розвиток у філософському сенсі є лише послідовною (іноді незворотною) зміною, переходом однієї якості в іншу, одного стану в інший. Цей рух є тим, що прийнято називати «процесом», і так звані процеси суспільного, соціального та будь-якого іншого розвитку цілком можуть обійтися без слова «розвиток». Суть процесів, що протікають у системах, є перш за все поступальною зміною зв'язків між елементами системи, появою нових або зникненням (загибель, витіснення) колишніх елементів.

Не варто завжди ототожнювати «розвиток» із наближенням до досконалості: навіть негативні сутності (хвороби) можуть успішно розвиватися. Так само не слід вважати, що «розвиток» обов'язково має приводити до появи чогось принципово нового, адже у кожній реальній системі спочатку діють свої власні й занесені ззовні деструктивні сили, що руйнують взаємообумовленість, цілісність та інші ознаки системи як такої (на рис. 1 це, наприклад, фактори впливу на уповільнення).

Володимир Лексін робить дуже важливе зауваження з цього приводу: «досі не існує технологій повного пізнання будь-якої просторової компоненти світу, як і не існує таких технологій стосовно пізнання людини за умови, що такі технології були б адекватні суті цієї компоненти» [13]. І це є пізнавальною «проблемою усіх наук» [13]. Тому будь-які прогнози й образи майбутнього, тим паче з претензією на управління ними, слід робити: а) не завищуючи здібності інтуїтивного розуміння істинних зв'язків процесів у певній системі; б) не спрощуючи чи заміщуючи деякі системні, міжсекторальні чи універсальні якості чимось одним секторальним (економічним, соціальним та ін.), хоча це і буде простіше; в) забезпечуючи належну обережність і об'єктивність суджень у своїх рекомендаціях щодо потенційної реалізації їхніх наслідків.

Чи усвідомлюють це сучасні прогнозисти та футурологи? Далеко не завжди...

Наприклад, чи зможе впровадження технологічних ІТ-новацій (наприклад, ProZorro або реєстрів на blockchain та цифрових активів [15]) у

систему державного управління бути благом, залежить лише від того, наскільки в результаті цих змін будуть збалансовані всі складові компоненти інституційної спроможності цієї системи: соціальний (наприклад, пов'язаний із захистом персональних даних як населення, так і самих держслужбовців), іміджево-емоційний (наприклад, пов'язаний із завищеними очікуваннями населення швидких змін у роботі органу влади, які щоденно підігріваються фейсбук-«експертами» та громадськими «контролерами») тощо. Будь-який перекис цього балансу веде до деструкцій (у найбільш різкій формі — до депресій), і навпаки: будь-яка збалансована динаміка буде краща за односторонній «розвиток» (наприклад, підвищення середньої зарплати або бюджетних надходжень від продажу підакцизних товарів на території об'єднаної громади). Навряд чи ті громадські діячі або експерти, хто «набили руку» на розробленні стратегій чи полісу-papers для органів влади усіх рівнів, ураховують такі «дрібниці».

Сучасна Україна, незважаючи на наявність відповідного закону [10] з вельми виразними вимогами до розроблення державних прогнозів, практикує досить примітивні технології прогнозування. Зазвичай використовуються спрощені моделі екстраполяції та лінійного прогнозу (економетрика), що скореговані на індекси очікуваної зміни світових цін на зерно та метали, на курс долара і на умовно розрахований «дефлятор ВВП». До того ж сам горизонт прогнозування обмежений кількома роками, розрахункові варіанти подаються у вигляді обмеженого числа економічних і соціальних показників, а використання прогнозних розробок корпорацій, банків та інших недержавних структур взагалі не передбачено (та й неможливо через «комерційну таємницю»). Прогнози робляться в основному тому, що бюджетний кодекс вимагає їх наявність разом із проектом держбюджету.

Суть «прогнозу» і суть «розвитку» поєднані між собою логікою наукового пізнання. Адже ідея будь-якого не вузькотехнологічного (або галузевого) прогнозу живиться сподіванням доцільності усього, що відбувається, або здатністю до сприйняття сенсу (задуму, мети, напряму) процесами природного або антропогенного характеру. Зважаючи на типовий прагматизм сучасних прогнозів, у їх зародку можна углядіти й описаний ще Георгом Гегелем («Наука логіки», том 3) розвиток від «буття-в-собі» до абсолютної ідеї — замкнутого в собі руху, що призводить до формування цілісного, системного об'єкта. Згодом будь-який прогноз почав подаватися у вигляді передбачення тільки процесів і результатів змін у сьогоденні, тобто у формі прогнозу розвитку, що реалізується за допомогою проектів.

На практиці прогнозування давно стало переслідувати вузькоутилітарну мету. Недержавні прогнози, наприклад прогнози динаміки параметрів ринку транспортно-логістичних послуг, робляться щороку, але

прогноз довгострокових змін соціально-економічної ситуації в Україні, який багато в чому визначає цю динаміку транспортних ринків, або не проводиться взагалі, або його результати повністю не оприлюднюються. Певним виправданням цього є не тільки політичні ризики оголошення результатів такого прогнозу, а й неймовірна складність такої роботи: існує занадто багато кількісних характеристик одного тільки прогнозного сценарію. Але ж потрібні ще й якісні оцінки нового стану соціально-економічної ситуації, впливу на головні суспільні цінності громадян, розгорнуті коментарі тощо. І таких сценаріїв потрібно декілька. В результаті маємо, що якісне прогнозування — це занадто дорого та складно для країни. Звідси і державно-управлінські рішення такої якості.

Проте чого точно не повинно бути в жодному прогнозі, так це переконаності його авторів і державних осіб у безальтернативності будь-якого сценарію майбутнього [13] лише на тій підставі, що цей сценарій є суб'єктивно розумним, таким, що врятує від національної чи глобальної [12] трагедії. Наприклад, уже зараз, лише на другому місяці пандемії Covid-19 у Європі (квітень 2020 р.), чутна затята критика європейських політиків, адресована своїм урядам щодо неправильних прогнозів ураження коронавірусом і ступеня готовності національної системи охорони здоров'я до нього. Тому виникає особливий запит на прогнозування гідного місця людини та громадянина в різних системах державного і недержавного прогнозування. Йдеться про прогнози, побудовані у термінах гуманістичної розумності або загального щастя.

Нарешті, третя частина наших роздумів пов'язана з місцем людини у майбутньому. Великою проблемою будь-якого прогнозування, що претендує на науковість, є складність формування уявлень про стабільність або зміну головних цінностей. Зрозуміло, що майбутнє, як і сьогодні, не можна уявити поза системою притаманних кожному часу цінностей: ставлення до фактів історії свого народу, до складу родини, до грошей, до бідних і багатих, до праці, до способу витратити гроші тощо. Це все те, що виростає з суспільної практики, потреб та інтересів і 100%-во якимось корегується провладними радниками-«ідеологами», ЗМІ, Інтернетом та іншими інструментами впливу на суспільну свідомість.

Насправді дійсність існує для людини у формі цінностей: люди завжди оцінюють будь-що відповідно до своєї шкали цінностей, а нібито «байдуже ставлення» — це вже наслідок швидко проведеного оцінювання за цією персональною шкалою. Що ми знаємо про ціннісний фундамент майбутнього через 50–100 років? Майже нічого, і можна лише робити припущення про те, наскільки збережеться в майбутньому базовий набір і шкала сучасних цінностей.

Усім відомі й нині є загальноживаними ціннісні класифікації М. Шелера [11, с. 719]: цінності тим вищі, чим довший термін їх існування, чим менш вони здатні до дроблення, чим менш вони залежать від інших цінностей, чим глибше вони впливають на людину, чим менш пов'язані з його почуттями і чим більше — з Богом. Тобто ієрархія цінностей утворюється їхнім рядом, що є висхідним від чуттєвих, вітальних і духовних до релігійних. Чи не станеться в такому випадку (виходячи з екстраполяції явищ реального на майбутнє і дотримуючись класифікації М. Шелера), що прогнозоване майбутнє може стати світом деградуючих людей «золотого мільярда» — цінностей суто капіталістичного світу з його надлишком капіталу в фіктивних (спекулятивних), але прибуткових сферах, і дефіцитом коштів за тими напрямками, від яких залежить майбутнє планети? І, на думку авторів чи не найбільш резонансної доповіді Римського клубу за 2018 р., «головним питанням стають філософські коріння поточного стану світу. ... Світ знаходиться в небезпеці, і порятунок лежить у зміні світогляду» [12].

Ціннісні орієнтири, як показала наша недавня історія, можуть змінитися дуже швидко, але змінюються вони в різних соціальних групах, релігійних спільнотах, державах із різною швидкістю, а в багатьох випадках — ще й різноспрямовано. Якщо раніше, приблизно до 2018 р, світ рухався в бік тотальної глобалізації, то вже сьогодні (весна 2020 р.) ми бачимо «парад» усе нових і нових політик національного протекціонізму, глобальний стрімкий спад і «тупик» у попиті та пропозиції на ключові ресурси (нафта, газ). Схоже, що людство вже стало на шлях «кінця глобалізації». Якими будуть нові ціннісні характеристики «нового майбутнього» — ще невідомо.

Те ж стосується і «поведінкової економіки» майбутнього суспільства споживання. Як поведе себе в майбутньому головний економічний актор — споживач? «Чи будуть відповідати його споживчим перевагам сучасні соціальні теорії поведінки споживачів і теоретичні припущення про взаємозв'язки індивіда та суспільства (К. Хорні), концепція життєвого циклу споживача, сучасні уявлення про зв'язок динаміки доходів і структури потреб (Е. Енгель), ідеї про піднесення потреб і ролі підсвідомого (З. Фрейд, К. Юнг, А. Адлер та ін.) у кінцевій поведінці споживача? Чи буде притаманна майбутньому теорія потреби і мотивацій А. Маслоу та подання А. С. Пігу про циклічність економіки залежно від психології масового споживача? Питань такого типу безліч, а науково обґрунтованих відповідей досі немає» [14, с. 56].

Аналогічно і щодо поведінки у сфері державного управління. Чотири промислові революції майже ніяк не змінили моделі державного управління: воно досі зосереджене багато в чому на вирішенні рутинних завдань (процесний менеджмент). У світі, до якого ми всі звикли, ось ця бюрократична робота займала 90% усієї діяльності будь-якого управлінця, будь він

держслужбовцем чи менеджером у бізнес-корпорації. Бурхливий розвиток інновацій підриває старі моделі державного та бізнес-управління, що потребують зміни: «ми стоїмо на порозі необхідності проведення першої революції державного управління» [14]. У такому разі першу відповідь дає ще не наука, а практика господарювання: світ стає «плоским» [15], а «кругова» (циклічна) логіка замінить «лінійну» (вироблені предмети будуть оптимізовані для ремонту та повторного використання ресурсів у нових напівзамкнених спільнотах, наприклад, засобами цифрових активів [15]).

Також варто зазначити передбачення як різновид прогнозів. Ідеться про передбачення, переважно, загроз: кліматичних, вірусних, військових, демографічних (міграції азіатів, депопуляції ЄС тощо). Попередження про цивілізаційні конфлікти на кшталт ісламізації Європи чи «жовтої загрози» з Азії були нещодавно особливо наполегливими. Це викликало велику частку невпевненості мільйонів людей у Євразії і корегувало стимули до місця їх проживання, праці, дітонародження... І, що характерно, ці передбачення та, зокрема, реакція простих людей на них майже не враховувалися в економічних, демографічних чи у будь-яких інших прогнозах навіть для заможних держав. Звідси бачимо, що особистість людини, її індивідуальна та колективна поведінка часто залишаються поза увагою прогнозистів і навіть футурологів. А це і виклик, і проблема нинішніх практик і експертно-інтуїтивного, а також науково-обґрунтованого прогнозу й образу майбутнього для документів державної ваги.

6. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

На основі проведених узагальнень прогностичної методології та власних рефлексій можна зробити такі висновки.

1. Настає час, коли уникати прогнозів розвитку та сміливих образів технологічного майбутнього стає дуже небезпечно. Часто політичні поразки та соціально-економічні катастрофи відбувалися і відбуваються тому, що люди не хочуть, не вміють, не можуть уявити завтрашній день у всій його неприємній складності, ба більше – бояться цього знання. Саме тому треба зважати і на наукові прогнози та застереження з боку практиків, а не лише футурологів.

2. Необхідно виокремлювати в українському суспільстві ті групи впливу, що здатні сприймати раціональний аналіз, і такі групи є. Краще, щоб вони були поєднані у деяку спільну експертну мережу. Наступні українські уряди дуже скоро будуть охочі до сприйняття впливових громадських прогнозних розробок та образів майбутнього через девальвацію колишніх політичних орієнтирів і деградацію колишніх

політичних еліт.

3. Немає сенсу розривати пошукові та нормативні прогнози, що формуються або можуть формуватися для потреб держави, як це було в СРСР, оскільки окрім державного макропрогнозу є і пророцтва, і апокаліптика. Все це потрібно для якісних публічно-управлінських рішень.

4. Одне з ключових питань формування образу майбутнього (в його соціально-філософському сенсі) полягає у побудові суб'єктно орієнтованого і проектно-усвідомлюваного світу. Це складно, але потрібно: сили роз'єднання часто сильніші за сили об'єднання. Постмодерн говорить про неможливість майбутнього: майбутнє — це комбінації з уламків минулого. Подолання такого широкого уявлення та переорієнтація на розуміння майбутнього як креативно-творчого суб'єктного процесу, на який місцева спільнота (або нація) може впливати, — це виклик і можливість для будь-якої країни, що розвивається, в тому числі й України, для її креативного класу та молодих політиків. Здатність до цієї інтелектуальної консолідації може стати і своєрідним тестом на життєздатність українського суспільства у 2020 році. Іншими словами, воля до майбутнього – це найважливіший індикатор життєздатності тієї чи іншої великої спільноти громадян або народу.

Перспективи подальших досліджень і головний науковий виклик тут полягає в тому, щоб точно зрозуміти, які саме стани потрібно заміряти у фіксований момент часу, і як вони пов'язані з майбутнім розвитком країни або суспільства. Іншими словами, дуже важливо, на якому світовому тренді (стагнація економіки, революції, епідемії та ін.) або на рубежі якої важливої макроподії робляться прогнози. І саме тут криється чи не найголовніший маніпулятивний момент для будь-якого прогнозу: наукового чи інтуїтивного.

7. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] О. Толкачев. *Омріяна Україна. Ключ до майбутнього*. Київ, Україна, 2016, 45 с. Серія «Для всієї родини». ISBN 978-617-7350-76-6
- [2] *Трансформація української національної ідеї*; О. Донія, Ред. Київ, Україна: Наш Формат, 2019, 464 с.
- [3] *Візія України 2030* / В. Андрусів, А. Амелін. Київ, Україна: Саміт-книга, 2019, 136 с.
- [4] *Україна 2030. Доктрина збалансованого розвитку* / О. Мельничук, Л. Антонюк, О. Гуменна, О. Жилінська. Київ, Україна: Кальварія, 2017, 168 с.
- [5] Е. Лібанова, І. Курило, «Що очікувати українцям до 2050 року?».

- Урядовий кур'єр, 27 квіт., 2020. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/sho-ochikuvati-ukrayincyam-do-2050-roku/>
- [6] І. В. Дунаєв, М. А. Латинін, С. В. Майстро, Н. В. Статівка та ін., «Системні засади механізмів дискретного процесу модернізації публічної регіональної економічної політики», *Державна економічна політика регіонального розвитку: монографія*; М. А. Латиніна, Ред. Харків, Україна: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2017, 420 с., с. 19–41.
- [7] I. Dunayev, Moving Regional Economic Policy Modernization Ahead: Systems Basis for Organizational and Deblocking Mechanisms in Present-day Ukraine. *Regional Science Inquiry*, Vol. IX, № 1, с. 21–39, 2017. Доступно: [http://www.rsijournal.eu/ARTICLES/June_2017/RSI_June_2017_IX_\(1\).pdf](http://www.rsijournal.eu/ARTICLES/June_2017/RSI_June_2017_IX_(1).pdf)
- [8] С. С. Сулакшин, «Для прогноза нужно знать законы развития», на научном семинаре *Управление развитием: от прогнозирования будущего к его конструированию (идеи, методы, институты)*, Вып. 9. Москва, Россия: Научный эксперт, 2011, 88 с.
- [9] Н. Н. Талев, *Черный лебедь. Под знаком непредсказуемости*. Москва, Россия: Колибри, 2011, 290 с.
- [10] Верховна Рада України. (2000, Берез. 23). *Закон № 1602-III, «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» (зі змінами)*; *Відомості Верховної Ради України від 23.06.2000, № 25, ст. 195*.
- [11] Макс Шелер, *Філософський енциклопедичний словник*; В. І. Шинкарук, (гол. редкол.) та ін. Київ, Україна: Ін-т філософії імені Григорія Сковороди НАН України; Абрис, 2002, 742 с., с. 719.
- [12] «Старый мир обречен. Новый мир неизбежен!», *Доклад Римского клуба*, 2018. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://www.cluber.com.ua/lifestyle/obshhestvo/2018/01/staryiy-mir-obrechen-novyyiy-mir-neizbezhen-verdikt-rimskogo-kluba-zhestkiy-doklad/>
- [13] В. Н. Лексин, «Познание и конструирование будущего: амбиции и возможности», на научном семинаре *Управление развитием: от прогнозирования будущего к его конструированию (идеи, методы, институты)*, Вып. 9. Москва, Россия: Научный эксперт, 2011, 88 с.
- [14] *Греф предупредил о революции государственного управления (сентябрь 2019)*. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://www.rbc.ru/society/25/09/2019/5d8b31fa9a7947c721902c91>
- [15] A. Kud, Substantiation of the term “digital asset”: economic and legal

aspects. *International Journal of Education and Science*. 2019. Vol. 2. №1. P. 41–52.

Доступно: [http://culturehealth.org/ijes_archive/IJES.Vol.2.No1.2019_\(6\).pdf](http://culturehealth.org/ijes_archive/IJES.Vol.2.No1.2019_(6).pdf). doi: 10.26697/ijes.2019.1.06.

BUILDING THE FUTURE FOR UKRAINE: FROM INTUITIVE PROPHECY TO SCIENTIFIC SYNTHESIS

Igor Dunayev,

Doctor of Science in Public Administration,
Associate Professor, Professor of the
Department of Economic Policy and
Management of the Kharkov Regional Institute
of Public Administration of NAPU
under the President of Ukraine;
Director of the Public Association «Research Center for
Economic and Legal Solutions in the
Application of Distributed Register Technologies».
Kharkiv, Kyiv, Ukraine.

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-0790-0496>
divon1@gmail.com

Alexander Kud,

General Director of Simkord LLC,
graduate student of the
Kharkov National Economic University.
Kharkiv, Ukraine.

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5753-7421>
alexander.kud@simcord.com

Abstract. The article proposes the authors' attempt to critically analyze the approaches of intuitive and scientific forecasting and building the future widespread in the Ukrainian society. This is needed to facilitate combining efforts of their developers and the ability of Ukrainian people to objectively understand the forecasts. To do this, the authors applied the methodology of understanding the discrete attribute of any modernization and development, and approved an unconventional social science approach to forecasting the future, a «structuralist approach», in which we have no dynamic prehistory (at least for extrapolation, wave analysis, etc.). The authors also applied a set of scientific methods of cognition according to the following logic: from analyzing the intuitive approaches becoming increasingly popular in Ukraine and deductions based on them to formal-logical conclusions (induction) and synthesis in building the future as a specific set of procedures and methods for presenting results. The logic of presenting the material encompasses three interdependent

statements: 1) what the subject and the object of forecasting are, and how to relate them now; 2) what the «development» and «development forecasting» are in forecasting and building the future, and how the subject can avoid common «pitfalls» of superficial ideas and false interpretations, and 3) where the person belongs in the built future. Consistently characterizing the most methodologically vulnerable, from a scientific point of view, aspects of forecasting, the authors maintain their position of a worthier place of a person and a citizen in different systems of state and non-state forecasting. This is about the forecasts made in terms of humanistic reasoning or common happiness. It is concluded that it is very dangerous to avoid forecasting the development and bold visions of the technological future. Political defeats and socioeconomic disasters have often happened and are still happening because people do not want, do not know or cannot imagine tomorrow in all its unpleasant complexity, or even more – they are afraid of this knowledge. This is why the scientific forecasts and warnings of practitioners and not only those of futurologists must be taken into account. Also, one of the key issues in shaping the vision of the future (in its social and philosophical sense) is building a subject-oriented and project-conscious world. This is difficult but necessary: the disuniting forces are often stronger than the uniting ones. The ability to achieve this intellectual consolidation could also become a test of the viability of Ukrainian society in 2020.

Key words: forecast, building the future, scientific forecast, vision of the future, modernization, technology-based humanism.

КОНСТРУИРОВАНИЕ БУДУЩЕГО ДЛЯ УКРАИНЫ: ОТ ИНТУИТИВНОГО ПРОРОЧЕСТВА К НАУЧНОМУ СИНТЕЗУ

Дунаев Игорь Владимирович,

доктор наук по государственному управлению,
доцент, профессор кафедры экономической политики
и менеджмента Харьковского регионального
института государственного управления
НАГУ при Президенте Украины;
директор ОО «Научно-исследовательский центр
экономики-правовых решений в сфере
применения технологий распределенного реестра».
Харьков, Киев, Украина.

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-0790-0496>
divon1@gmail.com

Кудь Александр Александрович,
генеральный директор ООО «Симкорд»,
аспирант Харьковского национального
экономического университета.
Харьков, Украина.
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5753-7421>
alexander.kud@simcord.com

Аннотация. Статья предлагает авторскую попытку критически осмыслить распространенные в украинском обществе подходы интуитивного и научного прогнозирования и конструирования будущего. Это необходимо для того, чтобы облегчить путь объединения усилий их разработчиков и возможностей объективного понимания населением Украины существующих прогнозов. Для этого используется методология понимания дискретного признака любой модернизации и развития и происходит апробация нетрадиционного для социальных наук подхода к прогнозированию будущего – «структуралистского подхода», в рамках которого у нас нет динамической предыстории (по крайней мере, для применения экстраполяции, волнового анализа и т. д.). Также авторы применяют комплекс научных методов познания согласно следующей логике: от анализа все более захватывающих наше украинское общество интуитивных подходов и дедукции на их основе – к формально-логическим выводам (индукции) и синтезу в конструировании будущего как определенной конкретной целостности процедур и способов представления уместных результатов.

Логика раскрытия материала охватывает три взаимосвязанных положения: 1) что является субъектом, объектом прогнозирования, и как их сейчас правильно связать? 2) что является «развитием» и «прогнозом развития» в прогнозировании и конструировании будущего, и как субъекту избежать распространенных «ловушек» поверхностных представлений и фальшивых толкований? 3) где находится человек в сконструированном будущем? Последовательно характеризуя наиболее методологически уязвимые с научной точки зрения аспекты прогнозирования, отстаивается позиция относительно более достойного места человека и гражданина в различных системах государственного и негосударственного прогнозирования. Речь идет о прогнозах, построенных в терминах гуманистической разумности или всеобщего счастья. Делаются выводы о том, что наступает время, когда избегать прогнозов

развития и смелых образов технологического будущего становится очень опасно. Часто политические поражения и социально-экономические катастрофы происходили и происходят потому, что люди не хотят, не умеют, не могут представить завтрашний день во всей его неприятной сложности, более того – боятся этого знания. Именно поэтому нужно обращать внимание и на научные прогнозы и предостережения со стороны практиков, а не только футурологов. Также один из ключевых вопросов формирования образа будущего (в его социально-философском смысле) — в построении субъектно ориентированного и проектно-осознаваемого мира. Это сложно, но нужно: силы разъединения часто сильнее сил объединения. Способность к этой интеллектуальной консолидации может стать и своеобразным тестом на жизнеспособность украинского общества в 2020 году.

Ключевые слова: прогноз, конструирование будущего, научный прогноз, образ будущего, модернизация, гуманизм на технологиях.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] O. Tolkachev. Omriiana Ukraina. Kliuch do maibutnoho. Kyiv, Ukraina, 2016, 45 s. Seriia «Dlia vsiiei rodyny». ISBN 978-617-7350-76-6
- [2] Transformatsiia ukrainskoi natsionalnoi idei; O. Doniia, Red. Kyiv, Ukraina: Nash Format, 2019, 464 s.
- [3] Viziiia Ukrainy 2030 / V. Andrusiv, A. Amelin. Kyiv, Ukraina: Samit-knyha, 2019, 136 s.
- [4] Ukraina 2030. Doktryna zbalansovanoho rozvytku / O. Melnychuk, L. Antoniuk, O. Humenna, O. Zhylynska. Kyiv, Ukraina: Kalvariia, 2017, 168 s.
- [5] E. Libanova, I. Kurylo, «Shcho ochikuvaty ukraintsiam do 2050 roku?», Uriadovyi kurier, 27 kvit., 2020. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/sho-ochikuvati-ukrayincyam-do-2050-roku/>
- [6] I. V. Dunaiev, M. A. Latynin, S. V. Maistro, N. V. Stativka ta in., «Systemni zasady mekhanizmiv dyskretnoho protsesu modernizatsii publichnoi rehionalnoi ekonomichnoi polityky», Derzhavna ekonomichna polityka rehionalnoho rozvytku: monohrafiia; M. A. Latynina, Red. Kharkiv, Ukraina: Vyd-vo KharRI NADU «Mahistr», 2017, 420 s., s. 19–41.
- [7] I. Dunayev, Moving Regional Economic Policy Modernization Ahead: Systems Basis for Organizational and Deblocking Mechanisms in Present-day Ukraine. Regional Science Inquiry, Vol. IX, № 1, s. 21–39, 2017. Dostupno: http://www.rsijournal.eu/ARTICLES/June_2017/RSI_June_201

7_IX_(1).pdf

- [8] S. S. Sulakshin, «Dlya prognoza nuzhno znat' zakony razvitiya», na nauchnom seminare Upravlenie razvitiem: ot prognozirovaniya budushchego k ego konstruirovaniyu (idei, metody, instituty), Vyp. 9. Moskva, Rossiya: Nauchnyj ekspert, 2011, 88 s.
- [9] N. N. Taleb, CHernyj lebed'. Pod znakom nepredskazuemosti. Moskva, Rossiya: Kolibri, 2011, 290 s.
- [10] Verkhovna Rada Ukrainy. (2000, Berez. 23). Zakon № 1602-III, «Pro derzhavne prohnozuvannia ta rozroblennia proham ekonomichnoho i sotsialnoho rozvytku Ukrainy» (zi zminamy); Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 23.06.2000, № 25, st. 195.
- [11] Maks Sheler, Filosofskiy entsyklopedychnyy slovnyk; V. I. Shynkaruk, (hol. redkol.) ta in. Kyiv, Ukraina: In-t filosofii imeni Hryhoriia Skovorody NAN Ukrainy; Abrys, 2002, 742 s., s. 719.
- [12] «Staryj mir obrechen. Novyj mir neizbezhen!», Doklad Rimskogo kluba, 2018. [Elektronnij resurs]. Dostupno: <http://www.cluber.com.ua/lifestyle/obshhestvo/2018/01/staryiy-mir-obrechen-novyyiy-mir-neizbezhen-verdikt-rimskogo-kluba-zhestkiy-doklad/>
- [13] V. N. Leksin, «Poznanie i konstruirovanie budushchego: ambicii i vozmozhnosti», na nauchnom seminare Upravlenie razvitiem: ot prognozirovaniya budushchego k ego konstruirovaniyu (idei, metody, instituty), Vyp. 9. Moskva, Rossiya: Nauchnyj ekspert, 2011, 88 s.
- [14] Gref predupredil o revolyucii gosudarstvennogo upravleniya (sentyabr' 2019). [Elektronnij resurs]. Dostupno: <https://www.rbc.ru/society/25/09/2019/5d8b31fa9a7947c721902c91>
- [15] A. Kud, Substantiation of the term «digital asset»: economic and legal aspects. International Journal of Education and Science. 2019. Vol. 2. №1. P. 41–52.
Доступно: [http://culturehealth.org/ijes_archive/IJES.Vol.2.No1.2019_\(6\).pdf](http://culturehealth.org/ijes_archive/IJES.Vol.2.No1.2019_(6).pdf). doi: 10.26697/ijes.2019.1.06.

*Стаття надійшла до редакції
06 квітня 2020 року*